



Kercsmáros Péter

Mesélő ceruza*Kercsmáros Pál, a képregény mestere*Képes Kiadó
Budapest, 2015

Vincze Ferenc

AZ ÉLETRAJZ FOGSÁGÁBAN

„Életrajzot írni eleve reménytelen vállalkozás” – ezzel a mondattal találkozik az olvasó Kercsmáros Péter kötete előszavának második bekezdésében. A *Mesélő ceruza* című munka nem egyébre vállalkozik, mint Kercsmáros Pál, az apa és a képregényrajzoló életének és munkásságának bemutatására, tehát az idézett mondat eleve megkérdőjelezi a kötet műfaji koncepciójának sikerességét és működését. Ha Kercsmáros Péter nem írja le a fentebbi megállapítást, akkor is valahonnan innen indult volna ez a recenzió, éppen azért, mivel a műfaj – az életrajz – meglehetősen bonyolult és problémás, kivitelezése számos csapdát rejt, hiszen a kiválasztott személy élettörténetének elbeszélője nem egyébre tesz kísérletet, mint hogy összerendezi és egy szárla próbálja felfűzni egy élet történeteit.

A kötet műfajiságának sikerességét elbizonytalanító mondat mellett az első bekezdés első mondata tovább fokozza a műfaji bizonytalanságot: „Ez a könyv dokumentum-regény sok rajzzal, egy újságrajzoló életének néhány epizódjával.” Amennyiben tehát nem lenne elegendő az életrajz műfaji problematikussága, a szerző továbbra is bizonytalanságban tartja az olvasót, immár azzal is, hogy két műfajt is megemlít a bevezetőben. És amikor már azt hinnénk, mindez tovább nem fokozható, a következőket olvashatjuk: „Ez a könyv olyan dokumentumok és visszaemlékezések sora, amelyek megpróbálják felidézni, hogy milyen

kacsaringók, életveszélyes helyzetek vezettek apám életének utolsó harmadához, amikor művészi pályája olyan szakaszához ért, amikor igazán remekműveket, maradandót alkothatott. Hiszen negyven éves elmúlt, amikor egy megvetett műfaj rátalált.” Az utóbbi idézet egészen más megvilágításba helyezi a korábbiakat, s részben felülírja a dokumentumregény és az életrajz műfaja felől érkező elvárásokat. Amennyiben a kötet visszaemlékezéseket és dokumentumokat közöl, korántsem beszélhetünk immár a hagyományos értelemben vett életrajzról, dokumentumregényről meg semmiképpen. És be kell látnunk, hogy a *Mesélő ceruza* leginkább ez utóbbi megállapításoknak felel meg. Hiába várunk dokumentumregényt vagy életrajzot, mert nem azt fogunk kapni. Viszsaemlékezések, naplók, dokumentumok hol sikeresen, hol kevésbé sikerülten összerendezett halmazát kapjuk, melyek megkísérlik valamilyen módon bemutatni Korcsmáros Pál életét.

A fentebbi felvezetés műfajelméleti szempontokat feszegető aggályoskodását azért tekintem relevánsnak, mivel Korcsmáros Pál a hazai képregényipar kiemelt és elismert alkotója, olyan képregényrajzoló és grafikus, akinek munkássága nélkül szinte lehetetlen a magyar képregény 20. századi történetéről beszélni. Ez a megállapítás azt is maga után vonja, hogy egy, az életéről és munkásságáról szóló kötet megjelenése természetszerűleg számtalan elvárásnak kénytelen megfelelni, vagy legalábbis olvasásakor a képregényrajongók, a Korcsmáros-rajongók vagy a tágabb értelemben vett képregényes szakma – legyen az tudományos vagy kevésbé tudományos – számtalan igényével szembesül. Ha mindezen elvárások és igények felől olvassuk Korcsmáros Péter könyvét, már az elején kijelenthetjük, hogy a munka – természetszerűleg – nem elégíti ki ezeket. Mégpedig azért nem, mert nem is teheti.

Ha ezen elvárások felől közelítünk a *Mesélő ceruzához*, akkor leginkább még a családtörténet iránt érdeklődő képregény- és Korcsmáros-rajongók azok, akiknek az elvárásai beteljesednek. Korcsmáros Péter messziről indít: apja életének bemutatása előtt feltérképezi a Korcsmáros család múltját, feleleveníti az apai felmenőket, akik „még a 18. században költöztek Pannóniába”, és „azok közé tartoztak, akik asszimilált zsidóként igazi magyarnak érezhették magukat” (11). A családtörténetből arra is fény derül, hogy apai nagyapja hajdanán még Reich Eduárdként látta meg a napvilágot, a Korcsmáros nevet pedig testvére, Reich Ferdinánd vette fel, aki Fiumében Korcsmáros Nándor néven kezdett publikálni a helyi magyar lapokban (19). További családtörténeti érdekesség Korcsmáros Pál és a költő, de talán műfordítóként maradandó

dóbbat alkotó Képes Géza barátsága, amely a negyvenes évekre vezethető vissza, amikor is Képes Korcsmáros segítségét kérte különböző iratok hamisításához, melyek révén a deportálások idején több embert is sikerült megmenteni, például Szomoró Dezsőt (24).

Amellett, hogy a részletes családtörténet és a történelmi események felfejtése árnyalják Korcsmáros Pál életét, a családtagok, rokonok, barátok és ismerősök naplói, visszaemlékezései, a szerző kérésére írt jegyzetei, levelei természetesen részben el is fedik a kötet „tárgyának”, azaz Korcsmáros személyének és munkásságának kibontakozását. A naplók, visszaemlékezések számtalan nevet, helyszínt, a családban feltehetőleg jól ismert sztorit említenek, ami családi szempontból bizonyára fontos, viszont olvasó legyen a talpán (vagy a fotelben), aki nyomon tudja követni és ki tudja bogozni, mikor kire történik visszautalás.

Amennyiben a képregénygyűjtők és a filológiai érdeklődésű képregényrajongók elvárásai felől vizsgáljuk a kötetet, a családtörténeten való átevicckelés után – és néha közben – felbukkannak olyan információk, amelyek mindenképpen érdekességgel bírnak. A kötet végén közölt bibliográfia mellett – amely kiválóan tájékoztat bennünket a Korcsmáros Pál illusztrálta kötetekről és a rajzolt képregényekről – korábbi, hírlapírói és -rajzoló munkásságába is bepillantást nyerhetünk. Az 1945 utáni időszak a Korcsmáros-oeuvre viszonylatában nemcsak a képregényeket közlő Füles, Lobogó, Képes Újság vagy Pajtás szempontjából releváns, hanem azokra a közlésekre is érdemes figyelni, melyek az Ítélet, a Béke és Szabadság, a Pesti Izé vagy a Néphadsereg című lapokban jelentek meg. Az erre vonatkozó fejezetekből tudhatjuk meg például, hogy az „*Ítélet* című lapnál főleg rendőri tudósítóként számítottak rá. [...] Ha a rendőrségi tudósító [sic!] rajzolni is tudott, akkor, bár nem szabadott fényképezni a tárgyaláson, a bíró arcát is felismerték az olvasók” (56–57). Mindez azért is lényeges, mert így a magyar képregény története iránt érdeklődők egyrészt filológiai eligazítást kapnak, merre kutathatnak egyes Korcsmáros-rajzok után, másrészt ezen a ponton, majd a további szerkesztőségek felemlítésével a könyv egyik igazán érdekes narratív szála indul útjára.

A kiadói és lapkiadói munkák számbavétele, valamint ezzel összefüggésben a kapcsolati háló felvillantása kiváló támpontokkal szolgál, és ez lehetővé teszi olyan alap kutatások elvégzését, amelyek természetesen járulhatnak hozzá a magyar képregény diskurzusának szélesítéséhez. Korcsmáros Pál mellett olyan alkotók jelennek meg itt, mint Zórád Ernő, Sebők Imre vagy Gáspár Antal, akikkel Korcsmáros nemcsak

együtt dolgozott, hanem munkáik hatottak is rá. Mint Korcsmáros Péter is írja, apja „inkább újságíró akart lenni, de írásai nem tartották el a családot. Rajzai azonban egyre kelendőbbek lettek. Gáspár Antaltól eltanulta a politikai karikatúrák stílusát, de főleg Sebők Imre gyönyörű női voltak nagy hatással rá” (80). A grafikusok, illusztrátorok számára többé-kevésbé a lapkiadók biztosítottak munkát és megélhetést, de emellett Korcsmáros könyvillusztrátori tevékenysége is beindult: „megbízást kapott, hogy Képes Géza szerkesztésével a Szabadságharcos Szövetség számára dolgozza fel Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című elbeszélő költeményét. Ez volt a legnagyobb munkájuk. Későbbi apósom akkor már elhagyva a rádió irodalmi osztályának vezetését, az írószövetség titkára lett. Nagy Imre miniszterelnöki »nyitásának« eredményeként a Magyar Írók Szövetsége megkapta a jogot, hogy saját könyvkiadót hozzon létre. A szövetség Képes Gézát bízta meg a Magvető Kiadó megszervezésével és igazgatásával. Sok, addig indexen lévő író könyvét adták ki már az első évben, és egy Vidám Könyvek-sorozat is elindult. Apám itt is kapott feladatokat barátjától, Rideg Sándor *Indul a bakterház* és Mazo de la Roche *Jalna lakói* című könyveinek illusztrálására” (89). A különböző munkák lelőhelyeinek megnevezése mellett annak is tanúi lehetünk, miként alakult és alakulhatott egy grafikus, illusztrátor és képregényrajzoló pályafutása a 20. század második felében. És itt nem egyszerűen Korcsmáros Pál karrierjéről van szó, hanem a felsorolt folyóiratoknál, napilapoknál és könyvkiadóknál végzett munkára való rámutatással általánosságban tapasztalhatjuk meg egy szakma működésmódját, az ezt művelők lehetőségeit, adott esetben szakmán belüli karrierváltásait.

És itt válik különösen érdekessé, mi több, jellege miatt voltaképpen „dokumentummá” is Korcsmáros Péter kötete. Az értelmiségiek karrier- és hálózatkutatására vonatkozó vizsgálódások nem járnak ugyan gye- rekcipőben hazai viszonylatban, de azt sem mondhatnánk, hogy a témának kiterjedt magyar szakirodalma lenne. Ahogyan például az *Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolatháló, írőcsoporthatások* című konferenciakötet egyes tanulmányai is teszik, általában külön vizsgálat alá esnek az írók, az újságírók vagy a képzőművészek. Az említett kötetben szerepel Keszeg Anna azon dolgozata, amelyben főként a film, a divat és a színház kapcsán a szerző lényeglátóan teszi fel a kérdést, hogy vajon a „karrierelemzések milyen lehetőségeit nyitják meg azok a kulturális termékek, amelyekben többféle értelmiségi karriertípus ér össze? [...] Mit tanulhatunk a közreműködésen alapuló kulturális termékek karrier-

központú elemzéséből ott, ahol különböző professzionalizációs fázisban levő szakmák érintkeznek egymással?¹ A szerző tanulmánya végén négy eltérő karrier összekapcsolódásának kimutatásával világít rá arra, miként működtek közre ezek a személyek a Torockóról megszületett vizuális kultúra létrehozásában. Keszeg szövegének egyik jelentős erénye, hogy az ilyen típusú kutatások azon lehetőségére világít rá, amely felfedheti – más-más szempontból is – a több közreműködő révén létrejövő kulturális termékek alkotási folyamatát és ennek körülményeit, viszonyait. Tehát, visszatérve Korcsmáros Pál karrierjéhez, éppen az ő munkássága és ennek vizsgálata révén lehetne feltérképezni a 20. század második felének olyan alkotói hálózatát, amelyben egyaránt képviselve van a rajzoló, az újságíró, a szerkesztő és az író.

Mindezek miatt olvastam volna többet Korcsmáros szerkesztőségekben betöltött szerepéről, Cs. Horváth Tiborral, a korszak meghatározó képregényes forgatókönyvírójával való együttműködésről, a közös munkákról. A visszaemlékezések és naplók szabdalta kötet szerkezet mindezt nem tette lehetővé: a Korcsmáros munkássága szempontjából lényeges információk elszórtan, csupán a kronológiát (részben) szem előtt tartó rendszer szerint olvashatók. Mindezt azért lett volna érdemes mérlegelni, mert egy átgondoltabb szerkezet nem csupán Korcsmáros Pál és a Korcsmáros-képregények kultuszát növelte volna (ami természetesen korántsem gond), hanem egyúttal egyes témakörök bővebb kifejtését és tárgyalását is lehetővé tette volna. És itt szükséges megemlíteni a kötetben közölt képregényeket. Mindenképpen erénye a könyvnek a számos illusztráció gyanánt közzétett képregényoldal, azonban nem csupán illusztratív funkciójukban maradtak volna a képek, ha például nemcsak ad hoc közölne vázlatokat a kötet, hanem a vázlatokat és esetleges képregénybeli megvalósulásait párhuzamosan láthatnánk. Sőt, továbbmegyek: ha ehhez még Cs. Horváth-féle – vagy másoktól való – forgatókönyveket is olvashattunk volna, máris átfogóbb képet kapnánk a (Korcsmáros-)képregények alkotási folyamatáról.

A *Mesélő ceruza* című kötet tehát – éppen Korcsmáros Pálnak a képregényes szcénában betöltött jelentős szerepe miatt – fontos munka, azonban bizonyos szerkesztés- és koncepcióbeli átgondolatlanságok miatt némelyekben hiányérzetet kelthet, hiszen az életrajz nem feltétlenül csak családtörténet, továbbá az alcím alakította elvárások nem

1 KESZEG Anna, *Az idősebb Ingig Ottó, B. Kokas Klára, Zsindelyné Tüdös Klára és Keleti Márton = Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálók, írócsoportosulások*, szerk. BIRÓ Anna-mária – BOKA László, Partium-reciti, Nagyvárad–Budapest, 2014, 286.

teljesülnek maradéktalanul. Azonban mindezen kritikai észrevételek mellett fontos hangsúlyozni, hogy Korcsmáros Péter könyve olyan információkkal és adatokkal szolgál, amelyek a korszakra, az alkotó személyére és munkásságára vonatkozó kutatások kiindulópontjául szolgálhatnak.